

Oor van Van Gogh (-schaamlap), de kruisgang van het Genie, Het Finale Oordeel, **'Altersstil'** (-De Kooning, -alzheimerfase), aankoopcommissie, de zuurpruimen van de kunstkritiek, crisis van de kunstkritiek, Jan Bart Klasterprijs voor de kunstkritiek (-Ed van Hinten, Paul Kempers, Camiel van Winkel), beleveniseconomie, nieuwbouwplannen (-architectenburo Siza, Venturi & Belliot), kan Nijntje de museumkar trekken?, versmelting kunst en leven (-Allan Kaprow⁵), collectieplan, nationale schatkamer, het museum is geen ballenbak, permanente opstelling, elitisme, missie, jargon (-boeventaal der doctorandussen), waan van de dag, verlichtingstaak, verpretparkisering, strategie (-geheime agenda's, stijf staan van), het museum als relaxstretcher voor de geest,

zondagmiddagdodders, huisfilosoof, gratis koffie, gratis koffie, CRISIS, CRISIS, CRISIS, plughaken, plughaken, plughaken en komt het museum nou naar de bezoeker toe of was het andersom?'

Paul Kempers is kunsthistoricus en woorddompteur. Hij werkte in de jaren negentig als assistent-conservator bij de afdeling Wetenschappelijke Documentatie van het Stedelijk Museum. Het afgelopen seizoen was hij huisfilosoof van het Centraal Museum.

Ko van den Bosch (illustratie) is toneelschrijver, tekenaar en artistiek leider van theatergroep Alex d'Electrique.

1 Zie: Geloofsbrief van de huisfilosoof ('de lutherse methode'), Centraal Museum, september 2003: '1. De huisfilosoof wil nooit meer de term MUSEUM IN CRISIS horen. 2. De huisfilosoof breekt zorgeloos een lans voor het kunstobject als de materialisering van een idee, gedachte of droom. 3. De huisfilosoof ziet het museum als een maatschappelijk onthechte rots in de kunstbranding; een bron van kennis en inspiratie, een relaxstretcher voor de geest.'

2 Beeldend kunstenaar Reinier

Lucassen: 'Kunst is een onaangepaste vraag met een daarop onaangepast antwoord.'

3 'Ich bin ein sogenannter "wilder" Denker, der sich am mythischen und utopischen Gehalt der Hervorbringungen menschlichen Geistes und menslicher Tätigkeit labt. Ich bin also unwissenschaftlich, spekulativ, anarchisch (nicht terroristisch), liebe das Obsessive, weil in der Kunst nur einseitig subjektives eines Tages objektiv gewertet werden kann.'

- Harald Szeemann, oud-directeur van de Berner Kunsthalle, samensteller Documenta 5 (1972).

4 Willem Sandberg, directeur Stedelijk Museum 1945-1962: 'Het gaat om zien / niet om kennis / veel mensen studeren kunstgeschiedenis / omdat ze niet zien / ze hopen door lezen ziende te worden.'

5 "'Life" in the museum is like making love in a cemetery.' - Allan Kaprow, happening-kunstenaar, docent en publicist.

Het Nationaal Historisch Museum bestaat al

De discussie over een **nationaal historisch museum** verraadt een hoge mate van onzekerheid. Het probleem is dat de begrippen **nationaal, historisch en museum** alledrie problematisch zijn. Dat is geen normatieve uitspraak, maar de vaststelling van een feit. Hoe doordacht mijn – of uw – opvattingen over deze begrippen ook zijn, we moeten ze waar maken in een wereld waarin de burendikwijls andere – en net zo geprononceerde – ideeën koesteren. Vaak genoeg zou ik willen dat het anders was, maar normatieve eenduidigheid krijg je, godzijdank, niet op bestelling. En een vlucht vooruit, desnoods naar het verleden, helpt ook niet echt...

Het leuke van discussie over een museum is dat die uiteindelijk heel concreet wordt, omdat ze over spullen gaat. Wat is rotzooi en wat is de moeite van het bewaren, zelfs het tonen, waard? Een mooie, concrete vraag, maar ook een vraag om gek van te worden als het om de inrichting van 'het', door sommigen gedroomde, nationale historische museum gaat.

Wat geweest is, is geweest. Wat overblijft, zijn talloos veel herinneringen en een onafzienbare zee van spullen. Miljoenen bouwstenen voor verhalen, waarin het verleden pas geschiedenis wordt. Maar wiens verhaal mag meedoen, wiens geschiedenis doet ertoe in zo'n nationaal museum?

Slappe koek Ik weet zeker dat de voorstanders van zo'n nationaal historisch museum dit maar geneuzel vinden. Slappe koek. Is het immers niet de hoogste tijd om daden te stellen? Krachtige daden liefst. Niet voor niets hebben sommigen, in besloten discussiebijeenkomsten¹, geconfronteerd met hinderlijke vragen van historici,

gepleit om de verantwoordelijkheid voor de inrichting van zo'n museum desnoods maar aan één persoon te geven. Zijn we eindelijk van de kunstpausen af, krijgen we een paus voor de geschiedenis – want laten we wel wezen, Vaticaanse toestanden worden dat natuurlijk wel...

Het probleem is heel simpel. Nederland tast nogal in het duister waar het gaat om zijn identiteit. 'De wereldbeelden zijn versplinterd, maar we blijven jongleren met de scherven', schreef Komrij al heel lang geleden. De roep om krachtigheid komt daaruit voort, maar kan alleen beantwoord worden door het probleem te negeren.

Een van de echte liberale verworvenheden van de historische wetenschap is dat zij ons het verleden heeft leren zien als een veelvoud van geschiedenissen. Sommige historici construeerden de geschiedenis als een verleden tijd waarin ook vrouwen een rol lijken te hebben gespeeld. Of als een vreemd land waar het stonk als de ziekte. Of op nog duizend andere manieren...

Terug naar de vraag. Ik draai die om: wat hoort er niet in zo'n nationaal historisch museum? Hoort de geschiedenis van onze landbouw er niet in, en blijven we dan maar tot in lengte van jaren die eenzijdige fixatie op steden en stedelijkheid cultiveren, als bouwstenen van 'onze' identiteit? Knap kortzichtig, als je tot je laat doordringen dat de groei van onze steden in de zeventiende eeuw alleen maar mogelijk was doordat zich rondom die steden een innovatieve landbouw ontwikkelde, die zelfs boter voor de Engelse marine exporteerde. Een van de grootste museale schandalen van dit

moment is de dreigende afstoting van de unieke collectie landbouwwerktuigen van de Wageningse Universiteit... Breng die dan in vredesnaam onder in zo'n nationaal historisch museum. Het kost wat ruimte, maar je hebt wel een absoluut fascinerend en onmisbaar verhaal in handen; een verhaal dat nou eens niet de gangbare folklore – rond de **Gouden Eeuw** bedoel ik natuurlijk – bevestigt.

Historische sensatie Ik weet in elk geval één onderwerp dat niet thuis hoort in zo'n nationaal historisch museum: onze staatkundige geschiedenis. Die geschiedenis is van groot belang natuurlijk, maar aan de spullen waarmee die geschiedenis zou moeten worden verteld, valt in de regel bar weinig te beleven. Het zijn veelal geen kunstwerken die intrinsieke ontroering kunnen opwekken, en al evenmin voorwerpen die Huizinga's 'historische sensatie' kunnen oproepen; daarvoor staan ze veel te ver van de mensen af. Die staatkundige geschiedenis van Nederland moet je kortom op een heel andere manier vertellen: door prachtige boeken, films et cetera. Wat mij betreft iedere avond geschiedenis op de tv.²

In een nationaal historisch museum zou niet de ontwikkeling van de Nederlandse staat, maar de ontwikkeling van onze samenleving centraal moeten staan. Zo'n museum zou, aan de hand van voorwerpen, duidelijk moeten maken hoe onze samenleving zich ontwikkeld heeft tot wat ze nu is.

Zo'n museum zou moeten laten zien dat wat er op het – natuurlijk veranderlijke – grondgebied van Nederland gebeurde, niet losstond van wat elders in de wereld geschiedde. Daarbij zouden niet in de eerste plaats wisselende staatkundige verbanden in beeld moeten worden gebracht, maar tal van andere relaties die van veel meer betekenis waren (en zijn) voor het dagelijks leven van mensen in Nederland. Zo zou ik zelf – ik

riskeer nu van politieke correctheid te worden beticht, en die is wonderlijk genoeg verboden tegenwoordig – veel plaats inruimen voor immigratie en emigratie, die al eeuwen lang bepalend zijn voor onze economie en cultuur.

Innovaties Het belangrijkste is echter dat een nationaal historisch museum niet alleen aandacht zou mogen besteden aan de 'toppen' van de historische ontwikkeling (de grote gebeurtenissen, de nationale helden), maar juist zichtbaar en begrijpelijk zou moeten maken wat de onderstroom van de ontwikkeling is geweest, welke krachten het verloop van de gebeurtenissen hebben beïnvloed of bepaald.

In zo'n museum zou ik willen zien hoe mensen vanaf de vroegste tijden in Nederland hebben (samen)geleefd. Hoe woonden ze, wat deden ze voor de kost, waar geloofden ze in, hoe zagen ze eruit – en hoe zagen ze elkaar? Je zou willen zien én begrijpen welke invloed ingrijpende innovaties zoals de spoorwegen en de elektriciteit hebben gehad op de manier waarop mensen leefden. Je zou willen zien in welke rituelen mensen door de eeuwen heen houvast hebben gezocht bij het bezweren van angsten en onzekerheid. Je zou willen gaan begrijpen wanneer mensen die op ons grondgebied woonden zich eigenlijk als 'Nederlander' zijn gaan zien, hoe dat proces verliep en in welke materiële zaken dat tot uitdrukking komt. Je zou willen begrijpen wat de betekenis van ontwikkelingen in kunst en wetenschap is geweest; hoe hebben mensen zich die toegeëigend, en wat hebben ze ermee gedaan? Je zou willen zien hoe mensen in Nederland met hun eigen – en elkaars – lichaam zijn omgegaan; hoe werden mensen eigenlijk verpleegd en verzorgd, en hoe werd er met de doden omgegaan? En hoe zat het met de seksualiteit? Je zou willen zien en begrijpen hoe verschillend het leven er op één moment in Nederland uit kon zien: voor verschillende

klassen en standen, in de verschillende regio's, in de stad of op het platteland, enzovoorts.

Het is onzinnig je zo'n museum als één groot nieuw gebouw voor te stellen. Jammer voor ambitieuze directeuren en bestuurders dat er dan niks feestelijk te openen valt, als de ultieme bezegeling van hun krachtdadig bestuur – maar zo'n museum zou echt een monstrum worden, waar zelfs de **Grandes Travaux** van Chirac bij verbleken.

En zo'n museum hoeft er ook niet te komen. Het bestaat allang. Het is het gedecentraliseerde netwerk van historische musea dat, vergeleken met de kunstmusea, in Nederland al decennia-

lang wordt onderbedeeld, net als het onderwijs in de geschiedenis trouwens.

Kortom: versterk de bestaande, goed gespreide en relatief toegankelijke historische musea, investeer eindelijk eens in het geschiedenisonderwijs, maak voor mijn part een aparte geschiedeniszender op de tv, maar weersta de verleiding geld weg te gooien aan een prestigieus, maar zinledig nationaal historisch museum.

Jan Vaessen is algemeen directeur van het Nederlands Openluchtmuseum

Eén onderwerp hoort in

ieder geval niet thuis in

een nationaal historisch

museum: onze staatkundige

geschiedenis

Ik zou veel plaats inruimen

voor immigratie en emigratie,

die al eeuwen lang bepalend

zijn voor onze economie en

cultuur

¹ Zelf was ik aanwezig bij een hoogst geanimeerde – en ook anderszins buitengewoon plezierige – discussie die op voorbeeldige wijze werd geleid door Jan Marijnissen, wiens betrokkenheid bij het onderwerp niet genoeg kan worden geprezen – ook al ben je het uiteindelijk niet met zijn conclusies eens.

² Zo heb ik wekenlang intens genoten van de schitterende catalogi bij de monstertentoonstellingen over de Vrede van Munster, maar werd ik op die tentoonstelling zelf gek van vermoeidheid en verveling. En, geloof u mij, dan ben ik nog geïnteresseerd...

Museum Het Valkhof, Nijmegen

Pieter van der Heijden

De rijkdom van beeld en geluid

Over het exposeren van audiovisueel erfgoed

Veel musea behandelen audiovisueel erfgoed stiefmoederlijk. Onterecht, want beeld en geluid zijn uitermate geschikt om tijdsbeelden op te roepen.

Het audiovisuele erfgoed bezit een verbluffende rijkdom aan museale kwaliteiten. Veel ervan is fraai, historisch relevant, rijk aan betekenissen, attractief, zeldzaam of uniek, goed bewaard, verrassend, expressief, informatief – of gewoon leuk en interessant om naar te kijken. Maar het exposeren ervan maakt, ondanks de toenemende aanwezigheid van multimediale techniek in musea, nog geen vanzelfsprekend deel uit van de theorie en praktijk van het tentoonstellen.¹ En audiovisueel erfgoed wordt nog maar weinig als een type object in tentoonstellingen behandeld. Toch is dat mogelijk en soms gewenst.

Het opluisteren van tentoonstellingen met audiovisueel materiaal heeft een hoge vlucht genomen in alle musea, behalve de meeste ‘kunst’ musea.² Steeds meer ook vinden tentoonstellingsmakers de weg naar het historische beeldmateriaal. Recent geopende exposities en permanente opstellingen, vooral historische en volkenkundige, knetteren van de video’s met archiefbeelden.³ En niet voor niets. Een unieke kwaliteit van audiovisueel erfgoed is immers de immateriële inhoud. Erin bewaard ligt de klank, de beweging, de gesproken taal, de beeldtaal, de levende sfeer van een tijd, een plaats, een handeling – letterlijk immaterieel erfgoed, soms ook daadwerkelijk verdwenen of aan het verdwijnen.⁴ Dat maakt het uitermate geschikt om tijdsbeelden op te roepen, of gebeurtenissen en processen in de tentoonstelling te verwerken die in voorwerpen niet of nauwelijks neerslaan.

In het algemeen zijn de tentoonstellingsmakers en hun audiovisueel-producenten geneigd het bronmateriaal te behandelen als halffabrikaat, dat wordt gemonteerd, gemanipuleerd en opnieuw vormgegeven in een eigentijdse productie: precies zoals tv-makers doen. Vaak wordt geput uit beschrijvende shots en scènes uit documentaires en reportages (van Polygoon en Haanstra tot **Gewest** en **Netwerk**), die haast als stockshots worden ingezet ter illustratie, toelichting of contextualisering van een tentoonstellingsonderdeel.

Wat over het algemeen ontbreekt, zijn films, muziek, radio- en tv-programma’s die in de geëxposeerde tijdperken en/of locaties een rol speelden als entertainment, nieuwsvoorziening, zelfs collectief bewustzijn. Enigszins karikaturaal voorgesteld komt het erop neer dat veel musea de samenleving van de afgelopen eeuw voor-